

Vrednote u odgojno-obrazovnom sustavu Živana Bezića

Teški, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:177856>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-06**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

MONIKA TEŠKI

**VREDNOTE U ODGOJNO – OBRAZOVNOM
SUSTAVU ŽIVANA BEZIĆA**

ZAVRŠNI RAD

Čakovec, rujan 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Monika Teški

**VREDNOTE U ODGOJNO – OBRAZOVNOM
SUSTAVU ŽIVANA BEZIĆA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor rada: doc. Dr. sc. Draženko Tomić

Čakovec, rujan 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
UVOD	3
1. DR. ŽIVAN BEZIĆ	4
2. VREDNOTE.....	6
2.1. Pojam i definicija pojma <i>vrednota</i>	6
2.2. Aksiologija	7
2.3. Povezanost bitak – vrednota	8
3. VREDNOTE U PEDAGOŠKOM SMISLU	10
3.1. Pedagoške vrednote.....	10
3.2. Vrednovanje pedagoških vrednota.....	11
3.3. Poželjne pedagoške vrednote	14
3.3.1 Altruizam.....	14
3.3.2. Dostojanstvo	15
3.3.3. Radišnost	16
4. VRIJEDNOSTI i/ili KREPOSTI	17
4.1. Moralne kreposti.....	17
4.2. Bogoslovne kreposti	20
5. VREDNOTE I MORAL.....	22
5.1. Moral kao temelj vrednovanja.....	22
5.2. Moral i konkretna primjena.....	22
5.3. Moral i temperament.....	24
ZAKLJUČAK.....	27
LITERATURA	28
Kratka biografska bilješka.....	29
Izjava o izvornosti završnog rada	30

SAŽETAK

Vrednote kao pojam poprimaju sasvim novi oblik kada se govori o vrijednostima čovjeka. One se prije svega odnose na čovjekov način razmišljanja, stavove, ideale kojima se vodi i ciljevima kojima teži u svom intelektualnom, psihičkom, emocionalnom i duhovnom razvoju. Dva pojma koja su u međusobnom kontaktu, koja su k tom i sinonimi, vrednota i vrijednost objašnjavaju se na način da vrednotu posjeduje svako živo biće koje je na intelektualnom nivou, dakle, biće koje može razmišljati, a vrijednost posjeduje neka neživa stvar, objekt ili pojava. Vrednote su prožete duhom, stanjem uma i karakterom osobe koja tada dobiva na svojoj vrijednosti.

Iako su učenje i obrazovanje didaktičke metode pedagogije, odgojno-obrazovni sustav Živana Bezića temelji se više na odgoju nego na obrazovanju. Nastojanje usvajanja pravilnih i iskonskih vrednota u odgoju ovisi o kvaliteti odgoja koju dijete dobiva iz neposredne okoline – obitelji, vrtića, škole, ulice i slično. Ustanove zadužene za djetetov puni razvitak na prvom mjestu omogućuju djetetu slobodu u njegovu razmišljanju ne pokušavajući maknuti glavne karakteristike njegove osobnosti, ali mu nastoje pravilnim načinima odgoja usaditi odgojne vrednote.

Dr. Živan Bezić se kao izniman filozof, teolog, pastoralac i praktičar zapravo jednom nogom nalazi u pedagogiji te u korelaciju stavlja pedagoška načela sa iskustvom, ali i teološkim saznanjima čime se stvara neraskidiva povezanost odgoja i obrazovanja s našim prostorima primjerenim zahtjevima, ali i kršćanskim odgojem koji nalažu međusobnu suradnju. Ljubav i naklonost prema čovjeku kao najveća vrednota koju čovjek može osjećati trebala bi biti središte i glavna okosnica svih sustava razmišljanja i djelatnog odgoja.

Ključne riječi: Živan Bezić, vrednota, odgoj, odgojne vrednote

SUMMARY

Values as a term take a whole new form when talking about human values. They are primarily related to the way of human's thinking, attitudes, ideals that he pursues and the goals he pursues in his intellectual, psychological, emotional and spiritual development. Two concepts that are in mutual contact of value and worth, which are also synonyms, are explained in a way that the value is possessed by every living being that is on an intellectual level – hence a being who can think, and value possesses some inanimate thing, object or appearance. Values are imbued with the spirit, state of mind and character of the person who then gains its value.

Although learning and education are didactic methods of pedagogy, the educational system of Živan Bezić is based more on upbringing than education. The effort to adopt proper and primordial values in education depends on the quality of upbringing that the child receives from the immediate surroundings – family, kindergarten, friends, school and the like. The institutions in charge of the child's full development in the first place allow the child the freedom of his mind not to try to remove the main characteristics of his personality, but to try to correctly engraft educational values.

Dr. Živan Bezić, as an exceptional philosopher, theologian, pastoral and practitioner actually is find one foot in pedagogy and he puts in correlation pedagogical principles with experience but also theological knowledge which creates an unbreakable connection between upbringing and education with areas of appropriate requirements, but also, Christian upbringing tjat requires mutual cooperation. Love affection for human as the greatest value that human can feel should be the center and main environment of all systems of thinking and active education.

Key words: Zivan Bezic, values, upbringing, educational values

UVOD

Tradicionalna pedagogija ukazuje na odgojne vrednote kao bitnu stavku koja povezuje dva ključna pojma svakog odgojno – obrazovnog sustava: odgajatelja i odgojenika koji kao takvi čine neizostavnu cirkulirajuću cjelinu u čijem procesu oba sudionika ostvaruju dobrobit. Vrednote pripadaju u kategoriju ideala čime daju svrhu ljudskom postojanju.

Tema ovog rada su odgojne vrednote koje pripadaju u kategoriju odgojnih ciljeva. Rad se referira na pojam vrednota, njihovo značenje, tumačenje te glavne karakteristike u odgojno – obrazovnom sustavu Živana Bezića.

Općenito govoreći prava vrijednost čovjeka dolazi iznutra. Njegovim promišljanjem, postupcima i ophođenju prema drugim ljudima čovjek stvara vrijednosti koje nosi u sebi kao karakterne osobine. Svaka pojava, događaj, a samim time ljudski čin u sebi nosi neku vrijednost. One se pokazuju kao niz dobara potrebnih za život kroz ciljeve prema kojima se čovjek kreće, ideale kojima teži, moral koji ga vodi do onoga što želi postići. Odgoj i obrazovanje u obitelji nose posebnu vrijednost i težinu jer objektivno gledano ljudima je prirođeno nastojanje za pravilnim odgojem djece i težnja za obrazovanjem te što pravilnijem usmjeravanju ka svrsishodnom putu kako bi se dijete kroz proces odrastanja formiralo u društveno poželjne ljude. Tu do izražaja dolaze vrijednosti koje pojedinac nosi u sebi, prenosi ih na odgojenike nastavljajući tako odgojni niz na generacije koje dolaze.

1. DR. ŽIVAN BEZIĆ

Biografija dr. Živana Bezića može se promatrati kroz njegovo filozofsko – teološko – pastoralno nastojanje u kojem je ostavio svoj neizbrisivi trag. O njegovom radu najopširnije govori zbornik sa skupa održanog 2017. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu, povodom 10. obljetnice smrti. Opsežnu Bezićevu biografiju napisao je Slavko Kovačić (2007) koji opisuje njegov životni put od rođenja u Grohotama na otoku Šolti 18. svibnja 1921. godine do smrti 17. rujna 2007. u Kliničkom bolničkom centru u Splitu.

Kovačić u spomenutom članku (2007) piše o prilično dugom i plodnom životu Živana Bezića koji je bio obilježen teškim udarcima još od ranog djetinjstva, ponajprije zbog gubitka oca, pa onda i brata. Kako je period njegova djelovanja bilo razdoblje Drugog svjetskog rata, Bezić „samo nekoliko dana prije nego je trebao biti zaređen za svećenika, silom je bio odveden u partizane te nedugo poslije toga u borbama kod Posušja u Hercegovini bio teško ranjen (10. listopada 1943.), zarobljen te odveden u Mostar u njemački zatvor“ (Kovačić, 2007, 715). Nakon što su ga saveznici s ostalim zarobljenicima oslobodili iz logora Dachau poslije rata, nakon povratka u Jugoslaviju, obavljao je službu župnika u Kominu gdje je „... izložen mnogovrsnim opasnostima i za njegovo iscrpljeno tijelo pretjeranim naporima, jer se je zbog nestašice svećenika morao redovito brinuti za susjednu župu Desne, voditi župni ured prostrane župe Plina, a povremeno podjeljivati sakramente umirućima u tim trima i još nekim neretvanskim župama“ (Kovačić, 2007, 715).

Nadalje, autor Kovačić (1990, 72) piše kako se njegov poziv jasno vidi u činjenici da je još „kao student teologije, svoje teološko i vjerničko opredjeljenje potvrdio evanđeoskom patnjom 'pro iustitia' koja se ugradila u cijelo njegovo susljedno teološko služenje Crkvi Božjoj u Hrvata. Njegovo iskustvo iz logora koje samo po sebi zvuči kao strašan i okrutan čin, onaj koji je protiv čovječnosti, njemu je bio izvor inspiracije za njegova djela. „Vršeći službe župničku, odgojiteljsku i poslije profesorsku stalno je patio od teških glavobolja i nesanice, što je bila posljedica neliječene rane i logoraških patnji“ (Kovačić, 2007, 717). Kako bi obavještavao javnost o vjeri i kulturi, uvelike mu je pomogao bilingvizam zbog kojeg je održao dobre prijateljske veze i suradničke odnose sa bivšim logorašima od kojih su mu neki „... slali na dar vrijedne knjige i pretplaćivali ga na ugledne teološke časopise“ (Kovačić, 2007, 717).

Bezićeva najpoznatija djela tiču se pastoralne teologije i asketike, a objavio je i velik broj drugih knjiga, npr. o medicinskoj etici gdje se poziva na moral i savjest liječnika što bi se moglo pripisati tome što njegovu „... tešku ranu prouzročenu metkom koji mu je prostrijelio glavu nitko nije liječio“ (Kovačić, 2007, 715). U nekim djelima se bavi shvaćanjem vremena. Govori o idealima, etičkim pogledima na svijet, tipovima ljudskog ponašanja gdje mu glavnu okosnicu predstavlja svetost. Laičkim i jednostavnim rječnikom nastoji utjecati na čovjeka kako bi on vođen razumom, logikom ili moralnom intuicijom uspio dosegnuti svoj duhovni vrhunac.

Prema autoru Kovačiću (1990, 73) njegovih 5 najpoznatijih djela su: *Kršćansko savršenstvo*, *Pastoralni radnik*, *Pastoralni rad*, *Pastoralna služba* i *Tko je apostol?* Ovdje se posebno sagledava pedagoška trilogija, zbirke članaka koje je Bezić posvetio odgoju i obrazovanju (*Biti čovjek, ali kako?*, *Zašto i kako odgovajati?*, *Razvojni put mladih*) objavljene u izdaju UPT Đakovo. Neke od njih doživjele su i više izdanja.

2. VREDNOTE

2.1. Pojam i definicija pojma *vrednota*

„Vrijednost je ono što vrednuje i obogaćuje život“ (Bezić, 1977, 338). To može biti materijalno, duhovno, estetsko pa makar i fiktivno dobro koje je poželjno i prihvatljivo većem broju ljudi. Svako živo biće posjeduje određenu vrijednost, ali je i vrednota samo po sebi jer svaki je život vrijedan i jedinstven. Čovjeku je dana slobodna volja jer „... on je na zemlji jedini subjekt (sve ostalo su objekti, stvari i životinje), osoba, nosilac prava i dužnosti, kojoj pripada najveće dostojanstvo“ (Bezić, 1996, 8).

Autor Bezić u svojoj pedagogiji često ima „futuristički pristup odgoju“ (Bezić, 1978, 337) u kojem se vrednote, iako zauzimaju širok spektar pojmova, u tom odgojno – obrazovnom sustavu uglavnom odnose na budućnost neistraženih mogućnosti i usvajanje novih životnih vrijednosti. „Primat vrijednosti je prihvaćen od svih i pedagogija vrednota je općepriznato načelo u odgoju“ (Bezić, 1978, 330).

Odgoj za vrednote odnosio bi se na spoznaju pravih vrijednosti i dobra u životu, spoznaju o pravom bitku i spoznaju o samom sebi kao pravoj vrednoti, ali ne na onaj egoističan način, već o vrednoti čovjekovog duha i morala. „Čovjek se odgaja ne samo time što usavršuje svoje sposobnosti, već i time što se obogaćuje novim vrednotama“ (Bezić, 1977, 338). To odgoj stavlja u usporedbu s aksiološkim procesom jer se samo pravim vrednotama može formirati čovjek.

Sam pojam *vrednota* ima širok spektar značenja. Lista riječi i fraza koje bi najbolje zamijenile riječ „vrednota“ polaze od samog korijena riječi, a to je vrijednost koja se može referirati na moralnu vrijednost. Slijede ju sinonimi u ekonomskom smislu koji predstavljaju tekovinu ili stečevinu koju čovjek privredi tijekom života. Vrednota se u ovom smislu objašnjava prema svojoj materijalnoj vrijednosti, koliko se često može uporabiti, je li investirajuća, kakva joj je estetska vrijednost i slično. Zatim se opisuje kao „ideal“ o kojem autor Bezić piše u svojim djelima.

Nadalje, još se može reći kako je ona načelo iz kojega potječe sve ono što jest i što je istina. Drugom riječju civilizacijsko načelo i odrednica koja karakterizira čovjeka na temelju njegovih usvojenih intelektualnih, društvenih, tjelesnih, kulturnih i moralnih sastavnica. Vrednota jest vrlina, dakle, odlika koja krase čovjeka na temelju neke njegove poželjne crte karaktera što mu u njegovoj dobroj strani daje

prednost. Nadalje, sinonim za vrijednost uvelike dobiva na pažnji u etici gdje je glavno postavljeno pitanje upravo ono koje istražuje što je ono što je dobro u ljudskoj osobi. Ljudskost, dostojanstvo i neotuđivost najučestaliji su sinonimi koji krase temeljnu ljudsku i tradicijsku vrijednost.

2.2. Aksiologija

„A što je dobro ljudske osobe? Oko tog pitanja, koje je središnje pitanje etike, zabavila se je naročito axiologija, nauka o vrednotama“ (Bezić, 1995, 29). Etici, antropologiji i pedagoškoj aksiologiji zajednička točka je sadržaj kojim određuju primjerene odgojne metode. Za aksiologiju se kaže kako je mlada znanstvena disciplina koja se bavi vrijednostima (Tomić, 2020a). Za razliku od pedagogije, etike i drugih disciplina, aksiologija odgojne vrednote uklapa u život kako bi pojedinci spoznali poantu i cilj života te ontološki gledano spoznali bitak svijeta koji bi pomogao napraviti ravnotežu ideala i realnosti. Ona dokazuje da za čovjeka ima vrijednost samo ono što je u sebi dobro. Aksiologija cijeni svaku vrednotu, ali ipak nudi pravu hijerarhiju vrednovanja uz etički priznata načela: „apsolutne vrednote imaju prednost pred relativnim, duhovne pred materijalnim, biološke pred ekonomskim, društvene pred privatnim, moralne pred korisnim, više pred nižima“ (Bezić, 1995, 44). Budući da je svaki odgojenik prepušten sebi i svom subjektivnom dojmu po kojem doživljava vrijednosti, aksiologija ga kao znanost ipak pokušava maknuti od „subjektivnog dojma, relativnosti svih regulativa (normi), te mu pogled usmjerava ka objektivnome što je u kontrastu sa samim autorovim kriterijima vrednovanja vrednota“ (Bezić, 1995, 29).

Čovjekov duh i stvaralaštvo glavna su stavka koja se vrednuje u odgojno – obrazovnom sustavu Živana Bezića koje on procjenjuje i u Waldorfskoj pedagogiji. „Ona visoko cijeni čovjeka i njegov stvaralački duh“ (Bezić, 1999, 445). Bezić čovjeka vidi superiornijim od ostalih bića na planetu zbog slobode koju uživa i zbog sposobnosti i vrednota kojima se usavršava kroz život.

Pedagogija, aksiologija, ontologija, etika i brojne druge znanosti, nauke su koje u svojoj srži kao jednu od karakteristika sadrže proučavanje vrednota. Iz aspekta Bezićeve pedagogije lako se postavlja ljestvica vrednota koja prema ovom autoru (1996) počinje s najnižima i ide prema višima: biološke, ekonomske, društvene, estetske, intelektualne, moralne i religiozne.

Iz nabrojanih vrednota jasno je vidljivo kako je autor Bezić (1996) u svoj odgojno – obrazovni sustav na prvo mjesto stavio one potrebe koje su nužne za preživljavanje, a tiču se fizioloških i materijalnih potreba. Uvriježeno je razmišljanje kako su upravo one osnova egzistencije čovjeka. Više vrednote su one koje se razvijaju vremenom upravo zato što su prvo osigurani osnovni uvjeti života. No, kad se dostigne njihov potpuni razvitak (materijalnih vrijednosti) čovjek uživa veću kvalitetu života zbog maksimalnog ispunjenja duhovnih vrednota.

2.3. Povezanost bitak – vrednota

„Biti ne znači samo »jesam« u smislu stvarne existencije, nego i jesam upravo ovakav kakav jesam, sa svojom čovječjom naravi i svojim osobnim kvalitetama (So-sein)“ (Bezić, 1996, 145). Ontološki gledano, svaki čovjek ima svoja karakteristična svojstva koja čine njegovu osnovu, odnosno njegovu bit. Bitna svojstva koja ga opisuju čine ga onakvim kakav on jest, ne samo zbog svog postojanja, već zbog njegovih osobnih kvaliteta i naravi. „Ta ontička savršenost bitka – nazvana dobro ili dobroća – podloga je svakom vrednovanju“ (Bezić, 1996, 138).

Poimanje bitka u današnjici često je zamijenjeno sa njegovom stvarnom vrijednošću. Svako mlado biće mora se pustiti da bude onakvo kakvim ono samo doživljava taj bitak. Individualnost u razmišljanju, vlastita percepcija i moć opservacije pojava dovode mladog čovjeka do njegove punine osobnosti i načina razmišljanja. Razvoj vrednote događa se u trenutku u kojem se susreće ono što je objektivno dobro sa subjektivnom težnjom ka tom dobru unutar mladog čovjeka. Ponekad je „vrednota dvostruko objektivna: ukoliko je ona ontološko-realni bitak, tj. neko zbiljsko dobro koje može obogatiti naš život, i ukoliko je ona idealni bitak, tj. još ne ostvareni predmet naših želja“ (Bezić, 1996, 126).

Drugom riječju, prema Beziću (1996, 126) ontičko ili objektivno (*bonum*) u suprotnosti je sa osobnim ili subjektivnim (*appetitus, meum bonum*) zbog toga što je drugo imanentno u samom čovjeku. Također, autor Bezić (1996, 126) u svom djelu vrednotu opisuje kao transcendentalnu zbog toga što je čovjek u samom činu vrednovanja rijetko zadovoljan vlastitim *statusom quo* što je u potpunosti u skladu s njegovom urođenom težnjom za napredovanjem, promjenama, oscilacijama u tempu života, obavezama i slično zbog čega se konstantno transcendirira. Normalno je nadopunjavati nedostatke, ispravljati greške, imati sklonost prema različitim

afinitetima i to sve u svrhu nadilaženja realnosti i stvarnosti kojom je osoba okružena.

3. VREDNOTE U PEDAGOŠKOM SMISLU

3.1. Pedagoške vrednote

„Da bi vrednota bila doista pedagoška, ona mora imati odgojni utjecaj...“ (Bezić, 1996, 138, 139) zbog toga što je za vrednotu nužno da ima odgojnu dimenziju kako bi utjecala na čovjeka u njenom punom smislu. Odgojne vrednote dolaze do izražaja kada se u njihov smisao uplete odgojitelj. On kao treći čimbenik, uz vrednotu i odgojenika preuzima glavnu ulogu u kojoj je posrednik odgojenika i vrednota. On upućuje dijete na stvarna dobra, a ne na iluzionistička. On pospješuje duševni i tjelesni razvoj koji dijete vodi prema njegovom punom razvitku.

„Prema tome je pedagoška vrednota samo ona vrednota koja ima odgojnu vrijednost i odgojne relacije (*bonum educati vum*)“ (Bezić, 1996, 139). Svaka vrednota u sebi sadrži neku odgojnu vrijednost, no neke ih sadrže u većem broju. Pedagoške se vrednote pokušavaju pravilno integrirati u odgoju. Da bi se za vrednotu uistinu moglo konstatirati da je odgojna, autor Bezić (1996, 140) tvrdi kako ona prvenstveno u sebi mora biti neko dobro i sadržavati ontičku vrijednost. Govori kako upravo to dobro posjeduje privlačna svojstva evidentna svakom razumnom biću zbog kojih to dobro postaje društveno poželjno i korisno, odnosno dobiva na vrijednosti. Upravo ta vrednota koja je posredovana preko njenog autentičnog nosioca obuhvaća snagu obitelji, škole, Crkve, društva i ostalih segmenata uključenih u odgojnu sredinu. Pojedinaac zbog utjecaja takvih vrednota slobodan je osjećati motiviranost za napredak, kako na duhovnoj, tako i na tjelesnoj razini. On raste, upija nova saznanja i informacije, osjeća se sposobnim stvoriti nove sposobnosti čime pomiče granice svoje zone aproksimalnog razvoja.

Generalizirajući ciljeve pedagogije, općeprihvaćeno je pomaganje djetetu od strane odgojitelja u njegovom razvitku do svoje potpune zrelosti koja se bazira na stjecanju odgojnih vrednota koje su krajnji cilj, primarna funkcija i sredstvo odgoja. Takav uzajamni korelirajući odnos uvrštavaju vrednote u samu definiciju odgoja i usađuju se u srž odgojnog procesa. „Zbog toga možemo reći da je usvajanje vrednota svrha odgoja“ (Bezić, 1996, 141).

3.2. Vrednovanje pedagoških vrednota

Sama riječ vrednovati označava staviti nekoga ili nešto u neki red, odnosno hijerarhiju. S obzirom na to da su vrednote različite i nisu jednako važne, autor Bezić (1986, 292) govori o dužnostima prema Bogu na prvom mjestu, a zatim o dužnostima zvanja jer unutarnji život treba imati prednosti pred vanjskom akcijom. Za čovjekov mir važna je dnevna posveta Bogu, kako bi mu u rastućoj razvojnoj putanji bili njegova duhovnost i duša. U odgojno – obrazovnim ustanovama važno je posvetiti vrijeme i bližnjemu čime se razvija empatija i kako bi se usvojilo mišljenje i vrednovanje o objektivnom dobru. Djecu se prvenstveno vrednuje zbog objektivnog dobra bitka, a vrednovanje je pravilno tek kad se teorija izjednači s praksom.

Dva važna kriterija za vrednovanje vrednota su prema Beziću (1996) *pravac egzistencije*, tj. bića u njegovu postojanju i *pravac esencije*, tj. bitka u njegovoj ontičkoj dobroti.

U odgojno – obrazovnom sustavu Živana Bezića važno je istaknuti njegovu svijest o tom kako ljudi žive u doba slobodnog načina razmišljanja pa tako i u doba subjektivnog shvaćanja vrednota zbog vlastitih želja i težnji. Usvajanje moralnih, religioznih i kulturnih vrednota ponekad može biti težak proces zbog egoističkih ili pak s druge strane altruističkih sklonosti, kulturnih običaja, odricanja, poistovjećivanja s roditeljima i slično. Kako je u školi teško zadovoljiti kriterije ocjenjivanja, tako je i u društvu teško zadovoljiti ukuse vrednovanja koji su i više nego različiti. Bitan parametar kojim se vrednote vrednuju individualan je upravo zbog čovjekovih individualnih potreba i nalazi se u samom čovjeku koji je sam po sebi „... najveća vrednota u svemiru (*anthropos metron panton*), te pošto je on i subjekt vrednovanja, čovjek postaje mjerilo, tvorac svih vrednota“ (Bezić, 1996, 144, 145).

Dok je dobro „ono što odgovara svojoj svrsi“ (Bezić, 1995, 48) razlika, iako mala, između dva podosta slična pojma *dobrote* i *dobroće* postoji. Dobrotu se može opisati kao osobinu kojoj je glavna crta spremnost na pružanje pomoći drugoj osobi, dakle djelovanje, a ne stanje. Kao najvažnija moralna osobina koja krasi čovjeka glavna je specifičnost dobrih ljudi. Ona na prvom mjestu predstavlja pojam ljudskosti, milosrdnosti, dobrodušnosti, strpljivosti i slično. Za dobrotu bi se slobodno moglo reći da je najveća vrlina koja krasi ljudsko biće.

Da bi se vrednota ostvarila potreban joj je preduvjet, a „... preduvjet za vrednotu je dobroća stvari, a njezin je plod dobrota ljudi“ (Bezić, 1995, 42). Iz toga proizlazi kako je zapravo vrednota glavna veza između dobra i čovjeka jer pojam dobroga prvenstveno mora biti nešto što je istinsko i stvarno. Korelacija dobrote i dobroće prema Beziću (1995) nalazi se u tome što je dobroća ta koja u pozitivnom usvajanju vrednota prelazi u dobrotu, dok u negativnom prelazi u zlo i zloću. Dobrota kreće iz srca čovjeka, a iščitava se iz njegovih djela. U samom čovjeku se nastanjuje dobroća iz koje proizlazi dobrota. Kao i u svakom procesu, vanjski utjecaji važni su za dobroću organizma. Iako su osobna dobra uvjerenja i stajališta važna za pretvorbu dobrote u dobra djela, okolnosti i situacije kojima je pojedinac eksponiran utječu na njegovo dobro ponašanje. U konačnici, dobroća nije dobrota, jer dobroća je specifičnost nečega što je samo po sebi dobro i sve dok se to ne pretvori u djelo ne pripada dobroti.

Interpretacija vrednota najlakše bi se mogla opisati početnim nezadovoljstvom zbog pomanjkanja i nedostajanja nečega. Radi takvog stanja osjećaja i prirodne želje za zadovoljenjem svojih potreba, čovjek je u potrazi za dobrom u raznim područjima „ideja (ideala), filozofije, vjere, tradicije, odgoja, školovanja, kulture, znanosti, umjetnosti, intuicije, iskustva i ponuda okoline“ (Bezić, 1995, 42). Čovjek počinje osjećati sreću i zadovoljstvo tek kada pronade ono duboko traženo dobro koje mu je nedostajalo. On se svojim sposobnostima zalaže za svoj napredak, daje cijeloga sebe u nešto, traži se. U procesu traženja vrednota važna je ravnoteža razuma i emocija jer čovjek ponekad u svom hedonističkom nastojanju može postati previše okupiran potrebom za vlastitim užitkom. „Ako emocije ne počivaju na razumu i ne uloze se u volju i djelo, od tog brašna neće biti kruha“ (Bezić, 1995, 43).

„Vrednoća je subjektova sposobnost vrednovanja i usvajanja dobra, može biti urođena i stečena. Vrednota je cilj i predmet vrednovanja, tj. samo poželjno dobro“ (Bezić, 1995, 49). Vrednote moraju biti strogo date i zadate što ih čini više nego poželjnim i obaveznim. One postaju dobrota tek kada dijete, odnosno čovjek usvoji više vrednota. Prema Beziću (1995) ako čovjek stekne samo jednu vrednotu, tada se ona čovjeku pripisuje kao vrlina ili drugom riječju krepost koja tek kada ovlada u većem broju postaje dobrota. Nakon što se sve vrline zajedno spoje počinju se nazivati savršenstvom.

U procesu vrednovanja autor Bezić (1986, 218) spominje dva pojma kao glavna prvi od kojih je grijeh koji se nalazi na liniji zla i svjesnog odvrćanja od

Boga i nesavršenost koja je na liniji dobroga, a glavna joj je sastavnica to što je čovjek propustio da neko dobro učini još boljim. Grijeh je kada čovjek propušta učiniti dobro, a ako pak čini dobro „ali ne s dovoljno mara, ljubavi, zalaganja i prave nakane onda je to nesavršenost“ (Bezić, 1986, 219). U svome vladanju, kako čovjek, tako i dijete kada spozna razliku između dobra i zla, pokušava odstraniti one loše postupke ponašanja koji dovode do nesavršenosti. Ponekad mu to nije moguće, ali dužan je raditi što savršenije postupke što zbog vjere, što zbog vlastitog morala, što zbog ljubavi kao glavne kršćanske okosnice, savjesti i slično. One osobine koje mu pređu u naviku loše su po čovjekovo zbližavanje s Bogom u njegovom vječnom životu, a upravo je čovjekova duhovnost važna predispozicija da on bude naklonjen pravim vrednotama za koje Bezić (1986, 255) tvrdi da su kršćanskih nazora, crkvenog duha, sabranosti, razmatranja, molitve, katoličkog štiva, duhovnih vježbi, ispita savjesti i primanja sakramenta pokore.

„Za pojam kršćanskog savršenstva uzimamo redovito riječ svetost“ (Bezić, 1986, 22). Da bi čovjek bio potpun u svojoj vrijednosti, svetost mu se pripisuje kao pojam koji zapravo pripada Bogu za kojega Bezić (1986) smatra da je on najviša apsolutna vrednota i apsolutni gospodar svega što postoji. „On je izvor i mjerilo svakog dobra i svake vrednote“ (Bezić, 1986, 64). Budući da je pojam svetost dosta jak, umjesto njega češće se koristi pojam duhovnosti koja ipak označava nešto manje, psihičko stanje čovjeka koji svojom temeljnom spoznajom, mišlju i savješću dolazi do vodeće sastavnice u njegovom životu – moralni put. U životu proživljenom u duhu kroz sakramente cijeni se vjera i kršćanski odgoj. Pravo savršenstvo vrednota dokazano je tek onda kada se u „istom subjektu nađu sve kršćanske kreposti skupa“ (Bezić, 1986, 66). Sloboda koja je dana čovjeku daje mu za pravo da sam odabere hoće li u svome životu slijediti prave vrednote koje mu usađuju obitelj, škola, nastavnici. Cilj je za vodilju uzimati duhovne vrednote, a ne tjelesne kako se ne bi uništila prava ljestvica vrednota. No, u tome čovjeku može odmoći njegova ograničena pamet koja „ne zna procijeniti pravu vrijednost dobara, a volja sudjeluje u krivnji lošim izborom vrednota, pa bira manje dobro mjesto većega“ (Bezić, 1986, 218).

Autor Bezić (1986) u svome djelu govori kako je poštivanje svijeta kao djela Božjega, dužnost čovjeka jer je svijet sam po sebi velika vrednota koja sadržava mnogo dobra. Stoga je poticanje odgoja za održivi razvoj ključno za razvoj ekološke svijesti djece počevši od najranije dobi. Aktivnostima, igrama i brojnim drugim

poticajima djeca dolaze do maksimuma svoje percepcije o zaštiti okoliša i prirode. S obzirom na suvremenu situaciju u kojem društvo zanemaruje ekološke čimbenike čime narušava ekološku strukturu biljnog i životinjskog svijeta danas brojne znanosti koje koreliraju u zajedničkoj suradnji potičući razvoj zelene pedagogije koja je glavni izvor znanja odgojiteljima koji pokušavaju dobiti zelenu zastavu u dječjem vrtiću. Poticanjem ekološke svijesti pojedinca, kako odgojitelji tako i djecu razvijaju kompetencije kroz igre, aktivnosti i projekte, koje se potom manifestiraju u daljnjem rastu i razvoju kako bi dosegli puninu u odrasloj dobi čovjeka. No, u odgoju se mora paziti da ono što je dobro u svijetu je u „njemu profanirno i stavljeno nasuprot Bogu, što je apsurd“ (Bezić, 1986, 207). Dakle, prema autorovim uvjerenjima sve ono što je desakralizirano u svijetu u suprotnosti je sa temeljnim obilježjem čovjeka – njegovom vjerom i samim time nije poželjno u ovakvom odgojno – obrazovnom sustavu.

3.3. Poželjne pedagoške vrednote

3.3.1 Altruizam

Pedagoške škole uče svoje polaznike o temeljnoj vodilji u radu – altruizmu – koji u njima budi nagnuće da rade za dobrobit drugog bez da očekuju nešto zauzvrat. Uloga odgajatelja je da kvalitetnim poticajima omogući razvoj samostalnosti djeteta i da u moralnom odgoju o kojem će se više govoriti u sljedećim poglavljima potiče altruističko ponašanje djeteta. Prema Beziću (1996) altruizam pripada u skupinu unutarnjih faktora izgradnje karaktera čiji je temelj što veća pomoć drugima kako bi se ostvarila suradnja. Nadalje Bezić (1995) govori kako dobrotu najviše karakterizira altruizam koji iako je jednako prirodan kao i egoizam, stvara ravnotežu u moralnom razvoju između prirode i društva te nekih općih i posebnih interesa. Egoizam i altruizam, dva potpuno suprotna pojma glavni su izvor dobra i zla u čovjeku. Da bi se čovjek vodio pozitivnim komponentama ponašanja on mora altruizmom postići put ka dobru. Nadalje, za altruizam govori kako je upravo on potreban za ljubav koja „... je krepost kojom volimo bližnjega kao samoga sebe, odbacujući svaki egoizam i zahtijevajući nesebični altruizam“ (Bezić, 1995, 236).

3.3.2. Dostojanstvo

Kao što je već prije u radu spomenuto čovjek je jedini subjekt i nosilac vrednota na zemlji, on je po sebi dostojan, vrijedan poštovanja i častan. Njemu se pripisuje najveće dostojanstvo, sama bit ljudstva, koje mu daje određenu veličinu u svemiru što u suvremenome svijetu često dovodi u pitanje poistovjećivanje sa božanstvom. Dakle, čovjek posjeduje svoju veličinu, ali za razliku od Boga koji je nešto savršeno, čovjek u svojoj veličini pokazuje negativne aspekte svoga ponašanja poput gluposti, lijenosti i drugih loših osobina. U kontekstu vječnosti, čovjek također nije vječan na ovome svijetu zbog bolesti koje ga mogu snaći te smrti. Nadalje, čovjek se izgrađuje putem odgoja, gradi svoje dostojanstvo, izgrađuje sebe kao čovjeka u punom smislu svoje naravi i osobnosti.

Dostojanstvo je vrednota, a svaka vrednota u sebi sadrži dostojanstvo. Kako postoji razlika u konceptu i sadržaju vrednota, tako postoji i razlika u njihovom dostojanstvu. „Značajno je uostalom – veli Vuk Pavlović – po vrednote, da im ne pripada svima jednako dostojanstvo, da ne stoje sve u istoj visini, nego da zajedno tvore hijerarhiju. One niti sačinjavaju neuredan, neustrojen skup, niti su vezane u skroz jednolik niz; postoji štaviše ljestvica vrednota“ (Bezić, 1996, prema Vuk – Pavlović, 1932). Iz ove se teze može naslutiti da što se više vrednota sagledava, više je subjektivnih mišljenja, a samim tim više relativiziranja vrednota zbog čega se one moraju sagledavati hijerarhijski kako ne bi izgubile svoju jezgru, čast, srž i čistoću. U konotaciji s dostojanstvom nalazi se pojam morala o čemu će se više govoriti u sljedećim poglavljima.

Humanistički smjerovi zaduženi su za brigu o dostojanstvu osoba, a posebice etika. Poštivanje čovjekova dostojanstva znači i poštivanje ljudskog prava. Prema Beziću (1995) ta prava su prirodne, religiozne, moralne, socijalne, političke, kulturne, ekonomske i medicinske naravi od kojih se za neke smatra da su urođene čovjeku, temelj njegova bivovanja dok su druga utvrđena međunarodnim dogovorima. Ako je dostojanstvo ljudsko pravo nitko mu ga ne može oduzeti.

U kontekstu prekršaja koje čini, čovjek ponižava svoje dostojanstvo na najgori mogući način zbog toga što ide na štetu samome sebi i protivi se *dobroći* u sebi, čime od sebe odagnava sve vrednote koje posjeduje što je u čistoj suprotnosti sa slobodom, dostojanstvom i plemenitošću koje Bezić (1995) navodi kao „korijenom svih naših dobara“.

3.3.3. Radišnost

„Rad je golema osobna, moralna, kulturna i ekonomska vrijednost, a radišnost kršćanska krepost“ (Bezić, 1986, 290). Osim što se čovjek osjeća društveno korisno i prihvatljivo koliko zbog sebe i vlastite intrinzične motivacije, on se tako osjeća i zbog stvaranja dobra u zajednici. Djetetu je urođena potreba za igrom i stvaranjem te stoga „... toplina, pažnja i ljubav temeljni su uvjeti odgoja u naravnom redu“ (Tomić, 2020, 224). Stvaranje u kasnijim godinama prelazi u potrebu za radom. „Kako je osobnost zapravo duhovnost, ona diže čovjeka u najviše spiritualne sfere i na taj način sublimira njegovo dostojanstvo“ (Bezić, 1995, 187).

„Rad je također i religiozna vrednota“ (Bezić, 1986, 290). Ukoliko se rad sagledava s teološke strane, utoliko se čovjeka stavlja u korelaciju s Bogom u smislu da je on u procesu stvaranja svijeta gotovo izjednačen s Bogom zbog svog sudjelovanja. Radom se stvaraju tekovine i vrijednosti, a sam rad kao vrednota može biti robotizirani, sjedilački ili pak zahtijevati emocionalnu inteligenciju, odnosno umno naprezanje. Čovjek da bi podnio posao koji može biti fizički težak, utjehu može pronaći u molitvi. Postoje ljudi koji zbog velike količine rada smatraju kako molitvom ne stvaraju profit jer, gledajući s ekonomske strane, vrijeme koje bi se moglo provesti u molitvi bolje je provesti u radu. Molitva je za takve ljude monotona i ne iziskuje pretjeranu aktivnost koja bi zadovoljila njihov duh i potrebe. Ono što kršćani ne shvaćaju jest da je upravo rad za Boga molitva koja se „mora utjeloviti djelom“ (Bezić, 1986, 290).

Prema Beziću (1972, 230) rad se sam po sebi smatra moralnom, intelektualnom, umjetničkom, ekonomskom, biološkom i socijalnom vrednotom. Krase ga brojne karakteristike poput ostvarivanja ljubavi, stvaralaštva, svjesnosti svojih postupaka, stvaranje materijalnih dobara, životnih potreba za hranom, zdravljem, ali i suradnja s drugim ljudima, solidarnost i stvaranje pojma o zajedništvu. S druge strane, rad postaje protuvrednotom ako „nije humaniziran“ (Bezić, 1972, 232). On u sebi mora sadržavati osnovna načela humanosti koje ne oskvrnjuju čovjeka kao osobu oduzimajući mu njegova osnovna ljudska prava kojima bi se kršila čovječnost.

4. VRIJEDNOSTI i/ili KREPOSTI

„Krepost je dobro i trajno duševno raspoloženje po kojemu se čestito živi“ (Bezić, 1986, 89). Da bi čovjek došao u fazu da čestito živi nužno je da uvijek daje ono najbolje što može izvući iz sebe. Čovjek teži za napretkom kroz razne izazove koji mu se nađu na putu zbog čega je važno da bude ustrajan u svojim namjerama koje ga vode do cilja jer „... krepost je etička vrednota najvećeg dometa, jedini put moralnom savršenstvu“ (Bezić, 1986, 89).

Ako se krepost stavi u kontekst vrtića ili neke druge odgojno – obrazovne ustanove, važno je napomenuti kako je glavni cilj odgoja okrenuti dijete ka činjenju dobrih, časnih, poštenih i lijepih djela. S obzirom na to da se dijete u igri može naći pred nizom prepreka, važno je da nastavi dalje s obavljanjem aktivnosti i dobije kvalitetnu potporu odgojitelja za daljnji napredak.

4.1. Moralne kreposti

Moralne kreposti, kao što i sama riječ govori temelje se na moralu. Drugi naziv „stožerne“ ili na lat. „virtutes cardinales od lat. "cardo" = stožer na vratima“ (Bezić, 1986, 104) dobile su zbog svoje jačine i glavne funkcije u reguliranju ljudskog života i čovjekove nutrine i vanjštine. Ima ih mnogo i oko njih se vrte sve ostale vrste kreposti koje ih slijede. Kao glavne moralne kreposti autor Bezić (1986, 104) izdvaja četiri glavne: razboritost, pravednost, jakost i umjerenost.

Razboritost – Razboritost je u ovom sustavu navedena kao glavna stožerna krepost čija je glavna funkcija podjela dobra od zla. Razboritost pomaže čovjeku da svoje djelovanje usmjeri prema određenom cilju pomažući mu da u danom trenutku odabere ono što je za njega najbolje. Ona se afektira na sve ljudske gospodarske grane čime dobiva novi naziv „upravna razboritost koja može biti odgojna, sudska, ekonomska, politička, saobraćajna“ (Bezić, 1986, 105) jer se čovjeku povjerava briga o drugim ljudima i javnom dobru. Da ne postoji razboritost, čovjek ne bi mogao doživjeti svoj duhovni napredak jer nikako ne bi mogao spoznati loše osjećaje koji bi ga dovodili u nagle postupke. To je poput začaranog kruga. Vlastito iskustvo i pogreške pomažu čovjeku da zapravo doživi svoj potpuni duhovni napredak jer čovjek tek nakon učinjenih pogreški postane sposoban promišljati čime stvara

kvalitetnija životna načela. Do lakšeg predviđanja budućnosti i situacija koje slijede odgajateljima pomaže i intuicija. „Potrebna je svakome, a na osobiti način roditeljima, starješinama, odgojiteljima, upravljačima, vladarima, svima koji treba da se brinu za opće dobro“ (Bezić, 1986, 106). U kontekstu odgojno – obrazovnog sustava, to bi značilo da odgojitelj mora dobro poznavati razboritost kako bi ju lakše prenio na mlađe naraštaje. Razboritost mu pomaže da unutar odgojne skupine predvidi situacije i da u svakom trenutku bude spreman.

Pravednost – Pravednost kao krepost dobiva se kod Boga. Nije ni čudno što se u narodu govori kako je Bog taj koji dijeli pravdu zbog čega joj se prisvojila osobina nadnaravnosti. „Njezin objekt je pravda, koja u višima poštuje autoritet, u jednakima ravnopravnost, u podložnima njihovu slabost, a u svima osobu s njezinim ljudskim dostojanstvom i pravima“ (Bezić, 1986, 107). Ljudi često sebi za pravo daju dijeliti pravdu drugima. Ne opraštaju, broje greške i ne žive u ispunjenom duhu, a trebali bi se voditi božanskom pravednošću. Postoji više vrsta pravdi u svijetu kojima se bavi pravo kao što su npr. kazneno pravo, zakonsko pravo, rimsko pravo, socijalno pravo i slično. Zajednička im je crta moral koji ih vodi u njihovim sudovima dobrih i loših postupaka. Zakoni postoje kako bi se što lakše utemeljila pravda i vršili sudovi. Iako su svi ljudi pred Bogom jednaki zbog svojih prava i dostojanstva važno je napomenuti kako „kršćansku pravednost potpomažu kreposti pratilice: poštenje u svakom pogledu, posluš roditeljima i poglavarima, poštovanje starijima, zahvalnost dobročiniteljima, te istinoljubivost, iskrenost i vjernost svima“ (Bezić, 1986, 108). U odgoju je važno od najranijeg doba poticati djecu na međusobnu toleranciju i poštivanje druge djece bez obzira na njihova materijalna, tjelesna, duhovna i društvena dobra.

Jakost – Ljudi često vole govoriti kako je život svojevrsna borba koja ljude svakim danom čini sve jačima. Živjeti život u vjeri i hrabro je ispovijedati u prošlosti je imalo velik značaj s obzirom na progone kršćana. Ova krepost u sebi nosi jačinu nošenja prema izazovima i nevoljama na putu. „Jakost je krepost borbe, svršila ona pobjedom ili mučeništvom“ (Bezić, 1986, 109). Ne mora nužno svaka borba završiti pobjedom. Jačina duha i morala stavlja se na prvo mjesto suočavanja s izazovima. Način na koji će se čovjek obraniti od nedaća koje su ga zadesile ovisi o „kockicama“ koje su mu na određeni način poslagane u glavi. Kako bi stvorio sveopće dobro, hrabrost koja se javlja unutar čovjeka sagledava se kroz dva načina: „jedan je agresivan: napadaj, osvajanje, izazov. Drugi je defenzivan: obrana, otpor,

odoljevanje, izdržljivost“ (Bezić, 1986, 109). Dakle, čovjek svoju hrabrost može iskazivati na dva potpuno suprotna načina. Na primjer, ako se u odgojnoj skupini uoči šutljivost kod djeteta, to ne mora značiti da je ono nužno sramežljivo, već da je u određenoj situaciji koristilo obrambeni mehanizam šutnje kojim sprečava „protivnika“ od daljnjeg „napada“.

U korelaciji s odgojno – obrazovnim ustanovama jakost je važna iz dva razloga jer čuva čovjeka od „precjenjivanja pogibelji (=strah) ili pak njezina potcjenjivanja (=bojovnost, pretjerana smjelost)“ (Bezić, 1986, 109). Postupci vrednovanja, načini ocjenjivanja u školama, dijeljenja plaće u tvrtkama situacije su u kojima se bezbroj puta ljudi upitaju na temelju čega se oni vrše. Precjenjivanje kao pojam daje određenoj situaciji, osobi ili pojavi veću vrijednost nego što ju ona sama posjeduje. Samim time i precijeniti neku od vrednota i smatrati je suviše glavnom čin je koji iziskuje jakost subjekta koji ocjenjuje i jakost objekta koji je u procesu procjene. Subjekt koji daje procjenu mora savladati svoju unutarnju i vanjsku teškoću kako bi rezultati procjene bili što pravilniji. U procesu podcjenjivanja nekoj se pojavi daje manja vrijednost nego što ona zapravo jest. Podcijeniti neku od vrednota čovjeka dovodi do oslabljenja njegova duha i erozije morala.

Umjerenost – Svaki čovjek nečemu teži. Ima cilj koji slijedi i sredstva koja su mu pružena na korištenje. Ponekad taj cilj kojem se teži u sebi treba imati postavljenu mjeru u kojoj se pazi da se ne postane zatvorenik u vlastitom tijelu zbog pretjeranih i nerealnih želja i prohtjeva. Umjerenost je povezana sa jakošću jer se čovjek odupire nečistim silama i postupcima koji nisu moralno prihvatljivi. „Ona jakost koja vlada našim požudama i nasladama zove se umjerenost“ (Bezić, 1986, 111). Ovakvo uživanje u životnim naslagama nije djelovanje koje bi se temeljilo na razumu, a „volja ima zadatak da u svom djelovanju sačuva moralni red: užitak služi čovjeku, tj. sredstvo služi cilju, a ne obratno“ (Bezić, 1986, 113).

Da bi čovjek postigao ravnotežu volje i umjerenosti Bezić (1986, 113) izdvaja dva paralelna kolosjeka: naravni i nadnaravni. Naravni opisuje kao onaj koji vodi preko zaposlenosti, sublimira nagone i ne ostavlja im vremena za izdovoljavanje. Takav kolosjek zahtijeva umjereno spavanje, zdravu ishranu i odmor. Nadnaravnom kolosjeku pripada duhovni život kojim se ispituje savjest i pripadnost života u milosti i Božjoj prisutnosti. Čovjek u svom duhovnom rastu savladava svoje nagone i odriče ih se kako bi se naučio cijeniti i živjeti svoju puninu.

4.2. Bogoslovne kreposti

„Kreposti se mogu steći na dva načina: 1. vršeci opetovano i ustrajno dobra djela svojim vlastitim naravnim moćima i 2. bez naše zasluge, primajući ih od Boga kao direktni dar. Radi toga se one prve zovu stečene kreposti (virtutes acquisitae), a druge uliven e (v. infusae) ih darovane“ (Bezić, 1986, 90).

Ovakva podjela kreposti ponovno govori kako čovjek svojim unutarnjim motivima i akcijama djeluje u društvu, dok je za neke nužna Božja milost. Dakle, u Bezićevom odgojno – obrazovnom sustavu sam Bog daruje kreposti koje ljudi spoznaju, po kojima žive i s kojima se mogu poistovjetiti. „Vjera, ufanje i ljubav nisu samo pojedinačni, izolirani čini naše duše koji se gube u nepovrat“ (Bezić, 1986, 91) već ih autor naziva glavnim krepostima koje su odraz stalnog raspoloženja i duševnog stanja s Bogom.

Ljubav – Ljubav kao jedna od vrlina pripada čovjeku i Bogu. Bezić (1986, 99) ljubav opisuje kao najveću ljudsku krepost. Čovjek je ljubljen od strane Boga i pružena mu je slobodna volja slijediti Krista koji je sam po sebi ta čista, potpuna i nesebična ljubav. Ljubav ima svoj vlastiti ontološki temelj, smisao i oblik života koji je maknut od strane pukih strasti (erosa) „nego je nesebični osjećaj naklonosti, vrijednosni sud, svjesni i voljni čin, stav predanja“ (Bezić, 1986, 98). Savršena osoba u bogatstvu je svojih moralnih vrednota dobrim dijelom podržavana od zajednice jer svaka osoba se dobrim dijelom može razvijati jedino u zajednici, ali i u Bogu te jedino tako može spoznati sebe, pronaći se i ostvariti. Prava vrijednost ljubavi upravo je u smrti Sina koji je umro da bi ljudi živjeli i nasljeđovali ga. Upravo se ta prava vrijednost ovozemaljskog života gubi u ispraznosti, sebičnosti, sebljublju i lakomosti za onim materijalnim stvarima gdje materijalna vrijednost uništava onu duhovnu vrijednost. Uništavanje ljudske osobnosti pokazuje ljudsku ograničenost i nemoć. Čovjek je pun ljubavi koju ponekad ni ne predaje drugome, a vrijednost života je upravo u Njemu: „Ja sam put, istina, i život.“ (Iv, 14, 6)

Vjera – Vjera je druga ulivena krepost koja se ne može steći. Vjerom se ispovijeda postojanje Boga, predaje mu se i živi se istina koja se njome nalaže. Mogla bi se staviti u odnos sa ljubavlju i povjerenjem, kako između supružnika, tako i između Boga. Ovakav međusoban odnos dovodi do savršenstva, a u današnjici ga je izrazito teško ostvariti zbog pomanjkanja vjere u svijetu i zbog erozije morala. U životima vjernika krive se vrijednosti stavljaju kao prioritet pa se u svijetu polako i gubi smisao vjere te se samim time naginje ateizmu i agnosticizmu. Upravo Bezić

(1986, 93) sa svog kršćanskog stajališta u odgoj stavlja pojam vjere za koju govori kako je ona korijen na kojem raste i cvate duhovni život, a iz koje izvire ufanje i ljubav. Da bi čovjek ostvario puninu svojih vrednota koje posjeduje u sebi, prvenstveno bi se trebao posvetiti vjeri i njenom duhu. Na primjer, u vjeri se jasno označava što je dobro, a što zlo pa tako i dijete od najranije dobi u vrtiću saznaje što je dobro, a što loše.

Nada – Drugom riječju, *ufanje*, treća je ulivena krepost kojom se u kršćanstvu iščekuje vječni život. Za Bezića centar ufanja je sam Bog, a zatim na red dolaze kulturna, materijalna, naravna i nadnaravna dobra. Svaki od temperamenata različito ima različit pogled na ufanje. Pesimisti poput kolerika ili melankolika teže će se moliti i nadati dobrim stvarima. Ovakav profil ličnosti krade vjeru i Boga od sebe zbog čega ne može ni vjerovati u ovozemaljska dobra i situacije koje su mu prepreka u njegovom putu. „Krepost nade spašava kršćanina od nedaća prošlosti i sadašnjosti te ga bodri i sprema za sreću budućnosti“ (Bezić, 1986, 96). Nada spašava sve i osnova je spasenja svakog vjernika. Kada bi se čovjek nadao i kada bi mu nada bila glavna vodilja, ona bi ga klijepila i poticala da bude izdržljiv u obavezama, hrabar u nedaćama i ustrajan u ciljevima. Stoga je i u vrtiću važno poticati dijete adekvatnim primjerima i rečenicama kojima bi ono ustrajalo u narednim izazovima, ali i kojima bi mu se dalo do znanja da je ono što je za sada napravilo pozitivnog aspekta (pohvala).

5. VREDNOTE I MORAL

5.1. Moral kao temelj vrednovanja

„Čovjek je konačno i moralno biće: zbog svoje razumnosti i duhovnosti, zbog svoje svijesti i savjesti, zbog svoje slobode i odgovornosti. On je gospodar svojih čina, može birati između raznih opcija te oblikovati sebe i svoje društvo u pozitivnom i negativnom pravcu. Nalazi se na razmeđu i križištu dobra i zla“ (Bezić, 1995, 175). Čovjeku je svojim rođenjem dana potpuna sloboda. Slobodan je razmišljati, voljeti, ljubiti, biti opažen, postojati i stvarati. Puko postojanje bez stvaranja nije život prožet duhom. „Doduše, čovjek nije apsolutno slobodan, jer je stvoreno i ograničeno biće koje je vezano na božanske zakone, društvene obzire i moralne norme u svome vladanju. Ponašanje je stoga i vladanje i svladavanje“ (Bezić, 2005, 211).

Autor Bezić u svojim se djelima često okreće ka medicinskoj etici. U velikom broju slučajeva referira se na ulogu liječnika za koje govori kako su dužni pružiti pomoć bolesniku bez obzira na njegovo podrijetlo, vjeru, spol i slično. Pomoć se također može pružiti mladima koji posebice u pubertetu, ili ranoj adolescenciji, a upali su u moralnu krizu jer „... njihovu volju obično pokreću osjećajni motivi, ne toliko razumski“ (Bezić, 2002, 155). Prevelika subjektivnost i manjak empatije ne znači da nisu dobronamjerni, već da samo nisu upoznati s pojmom objektivnog dobra.

„Grieh je najveće zlo na svijetu (većega ne može biti jer su fizička zla daleko manje pogubna nego moralna), i to u svakom pogledu“ (Bezić, 1995, 248). Inzistiranje na moralu kao čin važan je jer samo takvi postupci dovode do dobrog ponašanja i otkrivanja istinske dobrote unutar čovjeka.

5.2. Moral i konkretna primjena

Moral kao najveće dobro i vrijednost čovjeka seže još u period ranog djetinjstva. Kod mališana se jasno može vidjeti njihov temperament i karakter koji unatoč tome što je u izgradnji, neke osnovne crte postoje. Stereotipno ili ne, smatra se da je u odgoju lakše s djevojčicama nego s dječacima jer su djevojčice osjećajnije, poslušnije i privrženije, dok su dječaci divlji i svojeglavi. Korijen tih osobina seže u tvornice igračaka glavne zadužene za rodnu stereotipizaciju zbog najčešćih ženskih

igračaka u svjetlijim bojama, te muškima u tamnijim. Sam autor Bezić (2002) govori o tipičnoj ženskoj igrački lutki, te muškoj vozilo.

Kao jedan od moralnih problema u knjizi *Razvojni put mladih* autora Bezića (2002) navode se dječje laži koje zapravo i nisu prave laži, već nehotične, neistinite te pripadaju u skupinu običnih maštanja koja su nekontrolirana. Hiperboliziranje u pričama zapravo je izražavanje djetetovih potisnutih želja, snova, a možda pak pokojih strahova. Kao idejno rješenje za liječenje ovakvih dječjih laži u tekstu se predlaže kako se djetetu treba omogućiti da kaže istinu onakvom kakva ona za njega jest, a na roditelju je da nauči razlikovati takvo hiperboliziranje od laganja. Iskrenost kod djeteta jest upravo jedna od vrednota koje ono posjeduje.

Nadalje, djeca često imaju tendenciju krasti tuđe stvari. „Kao što svaka dječja neistina nije laž, tako ni svako prisvajanje nije krađa.“ (Bezić, 2002) rečenica je kojom se u knjizi opisuje urođena osobina prisvajanja koju dijete ponekad pokazuje na neadekvatan način. Ukoliko dijete ne dobiva potrebnu pažnju odraslih, ono je prisiljeno krasti jer je upravo na taj način dobiva. Ovo mišljenje u korelaciji je sa mnogim drugim znanstvenim istraživanjima i pedagoškim metodama koje objašnjavaju načine djetetovog pridobivanja pažnje odraslih. Ne mora to nužno uvijek biti nemoralan čin, ali situacije i događaji koji bi kod odrasloga mogli izazvati njegovu negativnu reakciju, čuđenje ili paniku, kod djeteta bude sreću jer je upravo takvim činom ono zadobilo pažnju odrasloga. S obzirom na to da se djecu uči razlikovati dobro od lošega, ona su tijekom čitavog svojeg djetinjstva u fazi eliminacije lošeg ponašanja, destruktivnih postupaka i slično. Kada bi roditelj češće reagirao na djetetove pozitivne postupke u ponašanju, ono bi se naučilo dobivati pažnju i očekivati je na mnogo prikladniji način. Stoga je proces socijalizacije i razvoja socijalnih kompetencija važan za djetetov maksimum u njegovom intelektualnom, psihičkom, fizičkom i duhovnom razvoju.

„U procesu socijalizacije Hadfield vidi četiri faze:

1. faza oponašanja: dijete rado imitira djela i geste odraslih
2. faza sugestibilnosti: dijete sudjeluje u raspoloženjima drugih
3. faza poistovjećivanja: dijete se poistovjećuje s osobama kojima se divi
4. faza formiranja superega: dijete usvaja vrijednosti, ideale i norme svoje okoline.“ (Bezić prema Hadfield, 2002, 70)

Kako bi dijete uspješno stupilo u interakciju s drugima i bilo prihvaćeno od strane grupe dijete mora ovladati svojim emocijama i porivima što je najvažnije

postignuće predškolskog razvoja, stoga je veoma važno od strane odgajatelja postaviti jasna pravila i „optimalnu količinu reda koja djeluje stimulativno“ (Katz i McClellan, 1997, 72).

5.3. Moral i temperament

Objektivno gledajući društvo, na vrhu svake institucije stoji čovjek sa svojom ljudskom osobnošću. Svaka je od tih institucija zbog teorija etiketiranja poprimila karakteristike glavnoga. Tako je i u bilo kojem drugom sustavu u društvu. Važno je ne miješati temperament i karakter koji su dva zasebna pojma. Po karakteru se ljudi razlikuju, dok po temperamentu u mnogočemu sličje. „Uzmemo li karakter u etičkom smislu, kao sklad osobnog uvjerenja i djelovanja, moramo priznati da temperament ima doduše vezu s našim djelovanjem, ali je nema s uvjerenjem. Uvjerenje, ideali i načela imaju samo indirektnu i daljnju vezu s temperamentnom, nisu njegova sastavnica“ (Bezić, 1980, 135).

U psihologiji postoji podjela osoba na temelju njihovih temperamenata. Budući da naša svaka osobina posjeduje određenu vrijednost, temperament ljudima pomaže u razvoju psihičkih funkcija ili sposobnosti čime se očituje kao glavna karakteristika čovjekove naravi. Kod djece rane i predškolske dobi također se vide glavne crte njihova temperamenta i karaktera prema kojima ljudi već tad opisuju kakvo je dijete i pripisuju ga roditelju na temelju pokazanih osobina. Moral je izrazito bitan da bi čovjek živio svoju duhovnost. „Nama se još uvijek čini najboljom i najjednostavnijom stara klasična dioba temperamenata na sangvinike, kolerike, melankolike i flegmatike“ (Bezić, 1986, 47). Svaki od tih temperamenata poseban je jer u korelaciji sa moralnim vrijednostima i vrednotama svaki od njih drugačije postupa i ima različitu percepciju o njima. Naravno, djeca se ne smiju generalizirati jer svako je dijete individua sa svojim stavovima i razmišljanjima, ali njihov temperament smije se sagledavati i stavljati u određene klasifikacije prema kojima ih se može uputiti na pravi put. Stoga je prethodno navedena podjela izrazito objektivna u kojoj se ljudi sagledavaju okvirno na temelju vidljivih vanjskih crta ličnosti.

Poveznica sangvinika sa moralnim vrijednostima i vrednotama jest u tome što ga krase pozitivne osobine, prave vrijednosti poput iskrenosti, optimističnosti društvenosti i slično čiji postupci često budu učinjeni bez pretjeranog razmišljanja i iznenadni zbog vlastite afektivnosti. „Iskreno se kaje za pogreške, ali se i brzo na

njih povraća.“ (Bezić, 1986, 48) savršeni je citat koji govori kako savjest kod sangvinika postoji, no problem je u tome što je ona sadržana u devijacijama. Zbog svoje emotivnosti ovakve osobe, pa i djeca imaju mogućnost napredovanja u odgojno – obrazovnom sustavu jer shvaćaju pogreške, no karakterne osobine koje su u mnogočemu jače, poput brzopletosti, vode ga k njegovom cilju i pripisuju mu njegovu ljudsku prirodu upravo onakvom kakva ona sama jest. „Ako imamo posla sa sangvinicima, nastojat ćemo ih podržati u njihovu oduševljenju, učvrstiti u dobrim odlukama, disciplinirati u vladanju, kanalizirati u čuvstvovanju, sprijatelжити s pokorom i produbiti njihov duhovni život“ (Bezić, 1970, 368).

Kolerik se u svom moralnom nastupanju vodi ne pretjerano ishitrenim reakcijama kako poslije ne bi žalio za njima. Zbog svog nepobjedivog ega i superiornosti mišljenja ne doprinosi razvoju svog duha jer po pitanju morala često će biti nezaustavljiv u svom načinu razmišljanja i uvijek će se snaći. Ovakva djeca u svom će školovanju često puta radi svoje upornosti i tvrdoglavosti biti na čelu, ali više zbog negativnih konotacija s kojima se povezuje. Empatija kod takve djece baš i nije izražena zbog vlastite želje za uspjehom i napretkom.

Melankolici u svom duhovnom napretku sadržavaju pravo bogatstvo jer „zanimaju ga samo veliki i vječni problemi“ (Bezić, 1986, 48). U svojoj unutrašnjosti vole duboka razmatranja i tišinu baš poput pravih filozofa. Ovakav profil temperamenta osjeća pravu potrebu za duhovnom izgradnjom zbog toga što teže ka istini koju vječno traže u snovima, dok im je za realitet potrebno više hrabrosti kako bi im dobrota postala vidljivom. Skepsa prema vanjskim podražajima sprečava ih u jednostavnim odlukama zbog širokog načina razmišljanja, ali i u njihovim postupcima gdje pozitivni aspekti ponašanja teže izlaze na vidjelo. Negativne osobine koje ih krase često dovode do toga da teško surađuju s drugima i odugovlače proces. Veliki kapacitet memorije može ih dovesti do toga da se dovedu do grijeha – mržnje jer pamte loše stvari koje im je netko nanio.

Flegmatike, kao što sama riječ govori karakterizira opuštenost u situacijama. Unutarnji mir dovodi ih do puštanja drugih na miru također što im dozvoljava praktičnost na djelu. U prosuđivanjima su realnog mišljenja i izrazito su otvoreni za nove ideje. Ako odgojitelj ima ovakvo dijete u svojoj odgojnoj skupini, koliko god poticaja on ponudio djetetu, ono će ostaviti dojam sporosti, nemarnosti i lijenosti zbog toga jer su stvari kompleksi osjeta, a ono kao da je ravnodušno. Glagol „biti“

značilo bi i biti opažen od strane drugih ljudi, a kod njih je na prvo mjesto stavljen komfor u kojem oni doživljavaju svoj duševni mir.

ZAKLJUČAK

Živimo u vremenu pluralizma vrednota. Suvremeni pedagoški diskurs otud ne inzistira na pojmu vrednote, koji je kako smo vidjeli za Bezića ključni moment u odgojnom trokutu (odgojenik, odgojitelj, vrednota), štoviše cilj kojem teže i odgojenik i odgojitelj. Ipak, govor o vrednotama ima i dalje svoje mjesto u svakodnevnom govoru, pa se kroz prihvaćanje ili odbacivanje neke proklamirane vrednote pokazuje uspješnost odgojnog procesa.

Moral, temperament, narav, karakter, crte ličnosti, osobnost i brojne druge karakteristike, a ponajprije okolina, utječu na prihvaćanje određene vrijednosne ljestvice i njezine implementacije u svakodnevicu. Unutarnja motivacija i način razmišljanja povezani su s vanjskim čimbenicima koji utječu na izgradnju ljudske osobnosti. Stav da je čovjek sam po sebi vrednota je točan, ali ako on ne postigne maksimum u svom osobnom razvoju, vrednote gube svoju vrijednost, a neke se čak mogu i zloupotrijebiti. Dijeljenje dobra od zla, altruistički režimi, moralne dužnosti i drugi aspekti iako nisu čvrsto ispisani ni u kakvom standardu, prisvajaju se u odgojne ciljeve koje usmjeravaju odgojenike k razvoju empatije i stoičkom suočavanju sa svakodnevicom. Cilj odgajatelja je da na odgojenika prenese prave vrijednosti kako bi on ostvario puninu svog života.

Današnjem društvu, posebno na kapitalističkom zapadu, čini se da ponajviše nedostaje vrednota osjećaja odgovornosti za druge i potrebe općeg dobra. Naglašeni individualizam i apsolutiziranje individualnih vrijednosti na štetu onih zajedničkih nužno vodi u anarhiju koja se u jednom trenutku pretvara u tiraniju. Pravilno vrednovanje stvarnosti pomaže razvoju socijalnih i interkulturalnih kompetencija, razvoju samopoštovanja, samopouzdanja i stvaranju pozitivne slike o samome sebi i drugima. U svjetlu modernih kompetencija to bi svakako znači kvalitetniju egzistenciju u modernom društvu te potpuni razvoj čovjeka u svim njegovim dimenzijama.

LITERATURA

- Bekavac – Basić, I., Marević J., Mederal, F. (2011). *Latinsko – hrvatski i hrvatsko – latinski školski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bezić, Ž. (1970). Elementi psihološkog i socijalnog odgoja ličnosti. *Bogoslovska smotra*, 39(4),362-374.
- Bezić, Ž. (1972). Rad kao kršćanska vrednota. *Crkva u svijetu*, 7(3), 229-235.
- Bezić, Ž. (1977). Što znači odgajati? *Obnovljeni Život*, 32(4.), 333-344.
- Bezić, Ž. (1978). Suvremena pedagogija. *Crkva u svijetu*, 13(4), 328-337.
- Bezić, Ž. (1980). Tipologija temperamenta. *Crkva u svijetu*, 15(2),134-144.
- Bezić, Ž. (1986). *Kršćansko savršenstvo*. Mostar: Biblioteka Crkve na kamenu.
- Bezić, Ž. (1995). *Etika i život*. Đakovo: UPT.
- Bezić, Ž. (1996a). *Biti čovjek! Ali, kako?* Đakovo: UPT.
- Bezić, Ž. (1996b). *Zašto i kako odgajati?* Đakovo: UPT.
- Bezić, Ž. (1999). Waldorfska pedagogija. *Crkva u svijetu*, 34(4),437-449.
- Bezić, Ž. (2002). *Razvojni put mladih*. Đakovo: V-M – Osijek.
- Bezić, Ž. (2005). Ljudsko ponašanje. *Crkva u svijetu*, 40(2),207-227.
- Katz L. i McClellan D. (1997). Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije. Zagreb: Educa.
- Kovačić, S. (1990). Bilješka o znanstvenom radu prof. don Živana Bezića. *Crkva u svijetu*, 25(1), 70-77.
- Tomašević, L., Kovačić, S. i Bogdan, J. (2007). Prikazi i osvrti: Martin Zadrarin, Don Živan Bezić - In memoriam, Mladen Karadjole - In memoriam. *Crkva u svijetu*, 42(4), 712-726.
- Tomić, D. (2018). Filozofsko-odgojne teme u djelu Živana Bezića (1921.-2007.).Petrinja: Međunarodni znanstveno-stručni simpozij 17. dani Mate Demarina.
- Tomić, D. (2020a). *Filozofija i odgoj*. Zagreb: Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu.
- Tomić, D. (2020b). Ljudska narav kao počelo pedagoške prakse u djelu Živana Bezića. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 46. (1 (91)), 209-225.

Kratka biografska bilješka

Monika Teški rođena je 10. 9. 1998. godine u Zagrebu. Svoju avanturu školovanja započela je 2005. godine gdje je s odličnim uspjehom položila svih osam razreda Osnovne škole Dragutina Domjanića u Svetom Ivanu Zelini. U istom gradu pohađala je i Srednju školu Dragutina Stražimira – smjer opća gimnazija koju je upisala 2013., a čiji je maturant postala 2017. godine. Iste godine upisala je Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu, smjer Rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

Od najranijih nogu, pokazivala je interes za prenošenjem znanja te je pomažući prijateljima shvatila kako je za kvalitetnu pouku uistinu važno znati kako prenijeti znanje. Kao i svaki srednjoškolac, vrijeme je počela kratiti poslom, konkretno, čuvajući djecu u slobodno vrijeme. Upravo je ljubav koja se rodila prema najmlađima prevagnula u odabiru tog smjera.

Nakon završenog studija očekuje ostvariti se kao odgajatelj u odgojno – obrazovnoj ustanovi stjecanjem kompetencija potrebnih za rad s djecom kojima bi upotpunila svoje zvanje i ponovno osjetila kako je to biti dijete.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mogega rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)